

NEKI REZULTATI PRIMJENE AAMD SKALE ADAPTIVNOG PONAŠANJA - I DIO, NA DJECU I OMLADINU S TEŽOM MEN- TALNOM RETARDACIJOM ¹

Ljiljana Igrić
Snježana Sekušak

Fakultet za defektologiju
Sveučilišta u Zagrebu

Originalni znanstveni članak
UDK: 376.4

SAŽETAK

Pomoću AAMD skale adaptivnog ponašanja, I. dio, ispitana je socijalna adaptacija djece i omladine s težom mentalnom retardacijom.

Promatrajući rezultate u cjelini, vidljivo je da je postignuta razina socijalne adaptacije zabrinjavajuće niska. Ako dobivene rezultate usporedimo s originalnim američkim normama, naši ispitanici spadaju u 20 - 30 % najslabijih među osobama s mentalnom retardacijom odgovarajuće dobi.

Interna mjerna svojstva primijenjenog instrumenta utvrđena su zbog relativno malog broja ispitanika samo za pojedinačna područja, a ne za skalu u cjelini. Dobiveni rezultati pokazuju da se AAMD skala adaptivnog ponašanja, I. dio, može smatrati zadovoljavajućim mjernim instrumentom.

UVOD

U nedostatku primjerenih mjernih instrumenata u nas, za objektivni opis ponašanja osoba s mentalnom retardacijom zadnjih se godina počela eksperimentalno primjenjivati američka skala autora Nihire i sur. (1975) - AAMD skala adaptivnog ponašanja.

Izvršena su istraživanja kojima se utvrdila razina socijalnog funkcioniranja djece s mentalnom retardacijom polaznika nižih razreda osnovne škole u redovnim i posebnim uvjetima, a rezultati su uspoređeni s razinom ponašanja djece bez teškoća u razvoju (Mavrin-Cavor, 1988). Dobivene su statistički značajne razlike u stupnju usvojenosti vještina i navika učenika bez teškoća u razvoju i učenika usporenog kognitivnog razvoja polaznika istih razreda, što ukazuje na dijagnostičku valjanost primijenjenog mjernog instrumenta.

Više je autora ispitivalo uspješnost socijalizacije adolescenata s mentalnom retardacijom u redovitim oblicima odgoja i obrazovanja i rehabilitacijskog tretmana (Gajnik i sur., 1986; Muraja i sur. 1986; Trlin i sur., 1986. i Korošec i sur., 1986). Pritom se pokazalo da stupanj socijalizacije te omladine ovisi u velikoj mjeri o obliku odgoja, obrazovanja i

rehabilitacije u koji su uključeni, ali isto se tako došlo do korisnih pokazatelja u kojoj mjeri su postignuti ciljevi i zadaci provedenih programa.

Na taj način rezultati primjene AAMD skale socijalne adaptacije poslužili su u svrhu evaluacije napretka na području socijalizacije i kao smjernice defektolozima u organizaciji i sadržajima rada.

Isto su se tako ispitivali efekti integracije učenika usporenog kognitivnog razvoja u redovnim uvjetima odgoja i obrazovanja (Mavrin-Cavor i Kocijan, 1987), te se utvrdila statistički značajna razlika u socijalizaciji učenika nižih razreda uključenih u različite oblike odgoja i obrazovanja, kao i mala efikasnost primijenjenog eksperimentalnog modela. Sve je to ukazalo na potrebu korekcije eksperimentalnog modela rada i neprihvatljivost onih oblika odgoja i obrazovanja djece s teškoćama u razvoju u redovnim uvjetima, gdje nisu pripremljeni uvjeti za njihovu integraciju.

Skala je primijenjena u okviru projekta "Selektivni programi u funkciji transformacije nepoželjnih oblika ponašanja djece s umjerenom, težom i teškom mentalnom retardacijom", koji se realizira na Fakultetu za defektologiju Sveučilišta u Zagrebu, da bi se utvrdili u djece i

¹ U ovom radu se pod težom mentalnom retardacijom podrazumijeva umjereni, teži i teški mentalna retardacija.

omladine s težom mentalnom retardacijom oblici i učestalost nepoželjnih ponašanja (Kocijan i sur., 1988).

Nadalje se u radu Mavrin-Cavor (1986) pokazalo na bazi statistički značajne korelacije rezultata I. dijela AAMD skale i dijagnoze stupnja retardacije da je skala u tom dijelu dijagnostički valjan instrument jer razlikuje osobe dijagnosticirane kao lako, umjereno i teže mentalno retardirane.

2. CILJ RADA

Ovim radom će se utvrditi razina socijalne adaptacije djece i omladine s umjerenom, težom i teškom mentalnom retardacijom.

Isto tako će se primjenom AAMD skale socijalne adaptacije - I. dio ispitati njene interne mjerne karakteristike u svrhu provjere ove skale kao primjerenog dijagnostičkog instrumenta za naše potrebe.

3. METODE RADA

3.1. Uzorak ispitanika

Uzorak ispitanika formiran je iz populacije djece i omladine s umjerenom, težom i teškom mentalnom retardacijom oba spola, u životnoj dobi od 10 do 18 godina koja su obuhvaćena defektološkim tretmanom u ovim ustanovama:

- Centar za rehabilitaciju "Zagreb"
- Centar za smještaj i rehabilitaciju Stančić
- Centar za odgoj, obrazovanje "Juraj Božičić" Split.

U skladu s osnovnom svrhom istraživanja u ranije spomenutom projektu uzorak su činjavala samo ona djeca i omladina kod kojih je u toku odgojno-obrazovnog tretmana primije-

ćeno ispoljavanje bilo kojeg oblika nepoželjnog ponašanja. Na osnovi tog kriterija u uzorak su uključena 52 ispitanika prosječne životne dobi od 15 godina. Uzorak je sačinjavalo 38 muških ispitanika 114 ženskih ispitanika, a od njihova ukupnog broja, 4 su bila kategorizirana kao teška mentalna retardacija.

Deset ispitanika bilo je uključeno u dnevni tretman, dok ih je 42 boravilo u instituciji.

3.2. Mjerni instrument

Primijenjen je I. dio AAMD skale adaptivnog ponašanja (Nihira i sur., 1975), koji se odnosi na usvajanje vještina i navika svakodnevnog života, aktivnosti vezane uz tjelesni i spoznajni razvoj, motivaciju i socijalnu interakciju. Skala sadrži 10 osnovnih područja, a u ovom radu je izostavljeno područje "Aktivnosti vezane uz radno mjesto". Ukupno je 66 pojedinačnih čestica ovog dijela skale, što zajedno sa sumarnim česticama iznosi 93.²

3.3. Metode obrade rezultata

Izračunati su osnovni statistički parametri za sve pojedinačne i sumarne čestice i korelacije među česticama. Za utvrđivanje internih mjernih svojstava skale primijenjen je postupak RTT-7 (Momirović, 1983).

4. REZULTATI I DISKUSIJA

4.1. Razina socijalne adaptacije u djece i omladine s težom mentalnom retardacijom

Distribucije sumarnih varijabli socijalne adaptacije na bazi primjene AAMD skale - I. dio dane su u tablici 1.

Tablica 1.

Distribucija sumarnih varijabli AAMD skale I. dio

Varijable	\bar{X}_d	σ	\bar{X}_s
1. Samostalnost	69.16	17.34	48.16
2. Tjelesni raz.	25.76	4.00	19.76
3. Upotreba novca	4.22	1.11	0.22
4. Komunikacija	22.86	7.05	13.86

² Detaljniji opis skale može se naći u radu Mavrin-Cavor i Kocijan, 1987.

5. Brojevi i vrijeme	5.06	2.65	2.06
6. Aktivnosti u domaćinstvu	9.35	3.51	3.35
7. Samoinicijativnost i ustrajnost	12.31	4.90	7.31
8. Odgovornost	3.10	1.46	1.10
9. Socijalna interakcija	18.35	5.21	11.35

\bar{X}_d = dobivena aritmetička sredina

σ = standardna devijacija

\bar{X}_s = stvarna aritmetička sredina (oduzete su konstante za koje su bili uvećani rezultati zbog obrade podataka)

4.1.1. Samostalnost

Iz distribucije čestica na području "Samostalnosti" vidi se analizom pojedinih područja ovo: većina ispitanika je od mogućih 20 bodova na potpodručju "Hranjenje" postigla između 3 i 14 bodova, što znači da se najboljem slučaju ispravno hrane žlicom (26%) i ispravno piju iz šalice (78%). Minimalno bodova postižu u odnosu na korištenje restorana i ponašanju kod stola.

Prosječno postignuta vrijednost za "Upotrebu WC-a" je 6,5 bodova od mogućih 9. To znači da je 43% ispitanika čisto, a ostali imaju ili povremene nezgode ili još nisu usvojili navike čistoće. Što se tiče samostalnosti u obavljanju te navike oko 50% je potpuno samostalno, ostali su usvojili samo neke od aktivnosti, npr. skidanje donjeg rublja.

U "Čistoći" je prosječna vrijednost usvojenosti navike ispitanika 12, čemu pridonosi činjenica da većina djece znade prati ruke i lice (74%). Međutim, u odnosu na druge navike čistoće daleko su slabiji. Ne kupaju se sami, ne održavaju osobnu higijenu, osim što neki peru zube (oko 40%).

Na području "Osobnog izgleda" s varijablama koje se odnose na držanje tijela i urednost odjeće, gdje se maksimalno moglo postići 15 bodova, ispitanici ovog uzorka imali su srednju vrijednost od 7 bodova. Oko 50% ispitanika nema nekih većih nepravilnosti u držanju tijela, međutim održavanje odjeće je daleko veći problem, tj čak 34% ispitanika ne postiže niti jedan bod u toj varijabli. Život u institucijskim uvjetima, gdje sami ne odabiru odjeću već to čine drugi za njih, doprinosi dobivenim rezultatima.

Vrlo su niski rezultati u "Brizi za odijelo" ($\bar{X} = .7$), što je rezultat organizacije života u us-

tanovima zatvorenog tipa, ali je zabrinjavajuće da omladina s umjerenom, težom i teškom mentalnom retardacijom do 18 godina nema niti prilike da se sama brine o svojoj odjeći, niti to može, iako se ističe da je osnovni cilj odgojno-obrazovnog rada s tom populacijom postizanje što većeg stupnja samostalnosti.

U "Oblačenju i svlačenju" ispitanici postižu prosječno 8,8 bodova, što je nešto niže od polovine maksimalno mogućeg dostignuća (14). Vještinu oblačenja u potpunosti je svladalo oko 27% ispitanika, a svlačenje i više, 39%. Veću pomoć treba u svlačenju oko 20% ispitanika, a u oblačenju 43%, što se vjerojatno odnosi na mladu djecu i djecu s nekim motornim oštećenjima. Kompleksnija vještina obuvanja cipela je u manjoj mjeri savladana. Ipak, oko 50% ispitanika obavlja barem dio aktivnosti te vještine, a samo je 8% u potpunosti samostalno.

Vrlo su niska postignuća na planu "Putovanja", aktivnosti koja zahtijeva viši stupanj socijalizacije, ali i mnogo prilike da se praktično provodi. Međutim, prosječni rezultat od 2 boda, od mogućih 7, smatra se vrlo niskim i nezadovoljavajućim. Tako se 25% uopće ne može snaći izvan prostora u kojem boravi. Orijentacija je dobra samo kod 8% ispitanika, a javnim transportom se služi 1, što se može smatrati optimumom dostignuća te grupe.

Niti na potpodručju "Ostale aktivnosti", koje uključuje korištenje telefona ili npr. spremanje kreveta, briga o zdravlju, nisu postignuti zadovoljavajući rezultati. 86% djece uopće se ne zna služiti telefonom, dok od drugih aktivnosti samo jednu svladava 45% ispitanika, a niti jednu 24% djece.

Pogledaju li se sumarni rezultati ispitanika za cijelo područje "Samostalnosti", s prosječnim rezultatom oko 48, može se konstatirati da su

znatno niži na nego na uzorku učenika s lakom mentalnom retardacijom i dodatnim smetnjama, a koji polaze posebne ustanove (Grgurić, 1988). Postignuća učenika niže kronološke dobi, polaznika redovne osnovne škole znatno su viša, oko 89 bodova, a učenika usporenog kognitivnog razvoja u redovnim uvjetima 70 bodova (Mavrin-Cavor, 1988).

Sve to ukazuje na prilično nizak stupanj usvojenosti vještina i navika na području "Samostalnosti" djece i omladine s umjerenom, težom i teškom mentalnom retardacijom, čemu sigurno doprinosi prisustvo nepoželjnih oblika ponašanja. Prema američkim normama, naši ispitanici po svojim rezultatima spadaju u 10 - 20% najslabijih među osobama s mentalnom retardacijom. Takav stupanj usvojenosti vještina i navika ne može se samo objasniti niskim stupnjem kognitivnih sposobnosti niti prisustvom nepoželjnih oblika ponašanja, jer su oni u grupi mentalno retardiranih među kojima su lako, umjereno, teže i teško retardirani smješteni u institucije, postigli najniže rezultate. Uzroke toga treba tražiti i u nedostacima provođenja rehabilitacijskog programa, organizacijskim teškoćama provođenja programa odgoja i obrazovanja ove populacije i dr.

4.1.2. Tjelesni razvoj

U odnosu na funkciju "Osjetnih organa" većina ispitanika nema teškoća, a svega 6% ima veće probleme na području vida, što se s obzirom na odabrani uzorak ne smatra većom učestalošću osjetnih poremećaja. Dobiveni broj bodova je blizu maksimalna mogućeg. Dostignuća na potpodručju "Razvoj motorike" također su blizu maksimalnih (18 bodova), jer je prosječni rezultat oko 14 bodova.

Ako pogledamo kako je s ravnotežom ispitanika, motornim područjem na kojem osobe s mentalnom retardacijom imaju veće teškoće, uočava se da 60% ispitanika izvršava kompleksnije zadatke ravnoteže. U hodanju i trčanju polovina ispitanika je ugranicama normale, dok ostali nisu u potpunosti savladali silaženje niz stepenice, preskakivanje ili slično. Očituju se i neke teškoće u manipulaciji rukama bilo kao problem hvatanja ili bacanja lopte. U odnosu na funkciju ruku i nogu u 65% su obje ruke i noge u dobroj funkciji, a kod ostalih, koji

imaju neke teškoće, one im održavaju usvajanje vještina i navika svakodnevnog života. Sumarno gledajući područje "Tjelesnog razvoja" s 19 bodova, od mogućih 24, možemo konstatirati da djeca i omladina s težom mentalnom retardacijom ovog uzorka nemaju većih teškoća, premda s tim rezultatom spadaju u niže decile (D2 i D3), na bazi američkih normi. U usporedbi s učenicima iste dobi koji su lako retardirani, a odgajaju se u posebnim uvjetima, rezultati su nešto niži (Jurković, 1988). Međutim, oni su bolje procijenjeni od djece polaznika nižih razreda osnovne škole (Mavrin-Cavor, 1988), što potvrđuje nalaze drugih istraživanja da su odstupanja osoba s mentalnom retardacijom na motoričkom planu znatno manja nego na drugim razvojnim područjima.

4.1.3. Upotreba novca

Ispitanici ovog uzorka rijetko se služe novcem. Samo ih 6% obavlja, sitne nabavke, a 1 si kupuje slatkiše. Tako je i njihov prosječni rezultat na tom području blizu nule, što je znatno niže od učenika s lakom mentalnom retardacijom i dodatnim oštećenjima (Jurković, 1988), a isto tako i od učenika usporenog kognitivnog razvoja u redovnim uvjetima (Mavrin-Cavor, 1988). Neusporedivo su bolji učenici bez teškoća u razvoju u nižim razredima osnovne škole ($X=7.4$).

4.1.4. Komunikacija

Djeca i omladina ovog uzorka postižu prosječno oko 11 bodova, od mogućih 22. Iz distribucije rezultata u odnosu na "Izražavanje" može se vidjeti da ih oko 30% ne govori, većina se služi jednostavnim rečenicama, a samo ih 6% govori u složenijim rečenicama. Međutim, spontani govor je prisutan u oko 20% djece i omladine. Mali je udio ispitanika na potpodručju "Razumijevanje" koji barem prepoznaju neke riječi ili natpise, svega 16%, a ostali nisu niti to usvojili. S druge strane, njihovo razumijevanje složenijih uputa je zadovoljavajuće, tj. 75% ih razumije upute koje obuhvaćaju više aktivnosti ili sadrže prijedloge kao "na", "ispod" i sl.

U odnosu na korištenje "Govora u socijalnim situacijama" oko polovica ispitanika ne postiže

niti jedan bod, a niska je razina usvojenosti i u ostalih ispitanika, na što ukazuje prosječan rezultat od 1,8 boda, od maksimalno mogućih 7.

Gledajući u cjelini, uspješnost teže mentalno retardirane djece ovog uzrasta na području komunikacije, vidi se da je ona vrlo niska. Ispitanici postižu prosječno oko 14 bodova, a maksimalno je moguće 39 bodova. S tim rezultatima oni pripadaju, prema američkim normama, trećem ili drugom decilu, tj. među 20% do 30% najslabijih ispitanika u odnosu na razvoj govora. Ti pokazatelji upućuju na nedostatan rad na području komunikacije u ustanovama za djecu s težom mentalnom retardacijom. Potrebno je napomenuti da su svi ispitanici u vrijeme ispitivanja bili uključeni u defektološki tretman, što znači da s obzirom na kriterij uključivanja u odgojno-obrazovan rad u našim ustanovama ti ispitanici spadaju u grupu s boljim sposobnostima, a dobivena procjena njihovo va razvoja govora to ne potvrđuje. Tome sigurno pridonosi i donedavno kasno uključivanje djece u tretman.

Slično su niski rezultati učenika s lakom mentalnom retardacijom u posebnim uvjetima. Oni s prosječno 20 bodova spadaju u četvrti ili peti decil, što je s obzirom na to da se radi o lakoj mentalnoj retardaciji u osnovnoškolskoj dobi nisko postignuće (Jurković, 1988).

4.1.5. Brojevi i vrijeme

Od mogućih 18 bodova na ovom području ispitanici su postigli prosječno samo 2 boda. Takvi su rezultati u skladu s očekivanjem s obzirom na niže kognitivne sposobnosti ispitanika. 52% djece uopće nema pojam broja, dio ih razlikuje "1" od "mnogo", slično je is orijentacijom u vremenu. Neznatan broj se snalazi na satu. Razlikovanje dana u tjednu ili perioda dana također predstavlja teškoće kod oko 80% ispitanika.

S dobivenim prosječnim rezultatima grupiraju se prema američkim normama u četvrti ili treći decil, dakle također u nižu grupu unutar populacije s mentalnom retardacijom. Na ovom području znatno su bolji učenici nižih razreda usporenog kognitivnog razvoja (Mavrin-Cavor, 1988).

4.1.6. Aktivnosti u domaćinstvu

Zabrinjavajuće je nizak prosječan rezultat ispitanika na području "Čišćenje", 76% ispitanika uopće ne čisti sobu odnosno nema prilike, a isto je tako i s pranjem odjeće, samo se 20% uključuje u poslove održavanja vlastite odjeće. Niski su rezultati i u odnosu na aktivnosti pripreme jela, potpodručje "Kuhinja". 41% uopće ne sudjeluje u postavljanju stola, a slično je i s raspremanjem stola. Što se tiče direktne pripreme hrane, rezultati su još niži, samo ih se 20 posto uključuje.

Malo je ispitanika koji pomažu u "Drugim aktivnostima iz domaćinstva", 56% uopće ne pomaže, neki spremaju krevet ili peru posuđe.

Pogledamo li ovo područje u cjelini, možemo zaključiti da je prosječno postignuće od 3 boda, od maksimalno mogućih 18 daleko od zadovoljavajućeg. S takvim stupnjem usvojenosti pripadaju grupi od 30% do 40% najslabijih osoba s mentalnom retardacijom (prema američkim normama). slično kao i na drugim područjima. Od njih su bolji i učenici nižih razreda bez teškoća u razvoju, ali ne i učenici s lakom mentalnom retardacijom nižih razreda (Mavrin-Cavor, 1988).

4.1.7. Samoinicijativnost i ustrajnost

Samoinicijativa, koju čine tri potpodručja "Inicijativa"; "Posto janost"; i "Slobodno vrijeme" s oko 7 bodova, od mogućih 20, područje je na kojem djeca i omladina ovog uzorka također pokazuju niži stupanj razvijenosti. Oko 80% ispitanika treba gotovo u svemu poticati, međutim oni ipak nisu posve pasivni. U odnosu na sposobnost usmjeravanja pažnje ustanovilo se da oko 27% ima vrlo kratkotrajnu pažnju, do 5 minuta, što se s obzirom na druge osobine ispitanog uzorka ne smatra lošim rezultatom. U odnosu na započete zadatke većina pokazuje teškoće da u njima i ustraje, međutim, samo u 29% je to izrazito.

Teškoće na planu samoinicijative očituju se i u provođenju slobodnog vremena. Čak 62% niti na najjednostavniji način ne koristi slobodno vrijeme, npr. da gleda TV ili da sluša ploče.

Takvi rezultati svrstavaju ispitanike u populaciji osoba s mentalnom retardacijom među 20% s

najnižom samoinicijativom, čemu su sigurno doprinijele smetnje naših ispitanika, ali utjecaj životne sredine se pri tom također ne smije zanemariti. Međutim, niski su i rezultati mentalno retardirane djece nižih razreda osnovnih škola. Što se tiče djece bez teškoća u razvoju nešto su viši rezultati, a djece usporenog kognitivnog razvoja čak i niži od ove grupe ispitanika.

4.1.8. Odgovornost

Za većinu ispitanike djece i omladine procijenjeno je da su u visokom stupnju neodgovorni i nepouzdana, što se očituje i u odnosu prema vlastitim stvarima. Samo se za još 14% može konstatirati da su na određenom stupnju odgovorni. Prosječan im je rezultat 1 bod, što je znatno niže nego kod učenika nižih razreda osnovne škole bez teškoća u razvoju (Mavrin-Cavor, 1988.). Prema američkim normama, spadaju u grupu od 30% do 40% slabije odgovornih među mentalno, retardiranim osobama svoje kronološke dobi.

Može se pretpostaviti da uz snižene kognitivne sposobnosti takvim rezultatima doprinosi zaštitnički odnos sredine prema ispitanicima, što onemogućuje razvoj odgovornosti.

4.1.9 Socijalna interakcija

Prosječan rezultat od 11 bodova (maksimalni 26) ukazuje na prilično nizak stupanj socijalne interakcije ove grupe ispitanika. Polovici je

nepoznato pružanje pomoći drugima, a samo 8% samoinicijativno pruža pomoć. Isto tako je i s obzirnosti prema drugima, odnosno oko 11% ove djece i omladine vodi računa i o drugima. U pogledu poznavanja osoba iz svoje už i šire okoline rezultati su bolji. Nema ispitanika koji ne bi poznao barem članove svoje obitelji ili odgojne grupe.

Dobro su procijenjeni i u odnosu na interakciju s drugom djecom, osim 12% ispitanika koji ne reagiraju na prihvatljiv način. Istina je da većina sudjeluje u grupnim aktivnostima uz poticanje (51%), a 18% ih se samoinicijativno aktivira. To je razumljivo s obzirom na njihove niske spoznajne sposobnosti, što se odražava i na inicijativi u igri. Kod jednog dijela ispitanika izražena je sebičnost, u ostalih se javljaju samo neki vidovi odbijanja suradnje.

Za varijablu "Socijalna zrelost" procijenjeno je da je ona vrlo niska u 23% slučajeva, a 50% ima zadovoljavajuću socijalnu zrelost izraženu u kontaktima s drugim osobama. Ipak se ova grupa svrstava u niže rangove prema američkim normama, u drugi ili treći decil. Slabiji su i od mlađih učenika bez teškoća u razvoju s mentalnom retardacijom (lakom), što se može povezati s prisustvom nepoželjnih oblika ponašanja ispitanika ovog uzorka.

Da bismo dobili što potpuniju sliku o razini socijalne adaptacije ispitanika možemo se osvrnuti na neke povezanosti među podružjima skale na temelju dobivenih rezultata (tablica 2).

Tablica 2.

Interkorelacije među sumarnim varijablama AAMD skale - 1. dio

Sumarne varijable	Samostalnost I	Tjelesni razvoj II	Upotreba novca III	Komunikacija IV	Brojevi i vrijeme V	Aktivnosti u domaćinstvu VI	Samoinicijativnost i ustrajnost VII	Odgovornost VIII	Socijalna interakcija IX
I Samostalnost	1.00								
II Tjelesni razvoj	.729	1.00							
III Upotreba novca	.334	.224	1.00						
IV Komunikacija	.729	.530	.403	1.00					
V Brojevi i vrijeme	.688	.513	.471	.804	1.00				
VI Aktivnosti u domaćinstvu	.697	.450	.045	.626	.635	1.00			
VII Samoinicijativnost i ustrajnost	.621	.556	.248	.532	.609	.688	1.00		
VIII Odgovornost	.672	.367	.314	.623	.710	.766	.767	1.00	
IX Socijalna interakcija	.443	.108	.187	.461	.344	.416	.425	.576	1.00

Inspekcijom matrice interkorelacije vidi se da su povezanosti pretežno statistički značajne, koeficijenti korelacije su srednjih i visokih vrijednosti.

Područje "Samostalnosti" je u najvećim korelacijama s ostalim područjima. Slično visoke povezanosti ima i "Komunikacija", te "Brojevi i vrijeme" najviša korelacija (.80). Dobiveni rezultat je u skladu s rezultatima drugih istraživanja, koja navode da su postignuća na ta dva područja prvenstveno rezultat kognitivnih sposobnosti.

Interesantne su relacije područja "Domaćinske aktivnosti" s ostalim područjima, iz kojih bi se moglo zaključiti da uspješnost u tim aktivnostima zavisi od usvojenosti vještina i navika sva kodnevnog života, kognitivnih sposobnosti i motivacije za aktivnost.

Slično kao i u nekim drugim istraživanjima ovdje su dobivene visoke povezanosti područja "Samoinicijativa" i "Odgovornost". Smatra se da u osnovi ovih karakteristika leži motivacija za održavanjem lične nezavisnosti, pa se tako niski rezultati na tim područjima, kao što je dobiveno i u našem istraživanju, pokušavaju objasniti poteškoćama ispitanika na planu motivacije. S obzirom na specifičnosti našeg uzorka, koji karakteriziraju nepoželjni oblici ponašanja, s jedne strane, a vrlo niska dostignuća na području "Samoinicijative" i "Odgovornosti", prihvatljiva nam je navedena pretpostavka.

Ta su područja u visokoj korelaciji i sa "Samostalnošću", područjem koje zauzima jedno od centralnih mjesta u programiranju odgojno - obrazovnog rada s osobama s težom mentalnom retardacijom.

Tako gledajući, mogli bismo interpretirati niske rezultate na tom području kao rezultat utjecaja više faktora, kao što su kognitivne i motivacijske sposobnosti, uvjeti života i sadržaji rada. Područje "Tjelesnog razvoja" svojim niskim korelacijama s ostalim područjima ukazuje, kao što je poznato, da osobe s mentalnom retardacijom imaju manja odstupanja na tom razvojnom području nego na ostalim područjima. Njegova jedina viša korelacija sa "Samostalnosti" može se objasniti činjenicom da djeca

koja su pokretna i fizički dobro razvijena imaju više prilika za usvajanje nekih vještina i navika svakodnevnog života.

"Socijalna integracija" također predstavlja posebno područje socijalne adaptacije, njene povezanosti s drugim područjima su znatno niže, pa stoga možemo smatrati da se ono odnosi na poseban predmet mjerenja za razliku od ostalih.

4.2. Interna mjerna svojstva AAMD Skale 1.dio po područjima

RTT-7 postupkom (Momirović, 1983.) utvrđena su interna mjerna svojstva za 6, od analiziranih 9 područja.³

4.2.1. Samostalnost

Od općih mjernih karakteristika za ovo područje dobivene su:

Guttman-Nicewanderova mjera pouzdanosti, λ_6 (.980), donja granica pouzdanosti pod image modelom (.961), gornja granica pouzdanosti pod image modelom (.9996), koeficijent reprezentativnosti (MSA = .969).

Dobivene vrijednosti mogu se smatrati visokim, što ukazuje da nam dio skale koji se odnosi na samostalnost, s ujedno najvećim brojem čestica, može dati pouzdane pokazatelje o usvojenosti ispitivanih vještina.

Pored toga može se zaključiti da se u ovom području skale nalaze čestice koje dobro reprezentiraju predmet mjerenja.

Uvidom u tablicu 3 može se konstatirati da samo 3 čestice od 28, nemaju zadovoljavajuće metrijske karakteristike. Čestica "Samo za djevojke" ima nisku pouzdanost (.315), izrazitu nisku homogenost, internu valjanost i diskriminativnost, prema tome, ona je izolirana od osnovnog predmeta mjerenja, te slabo razlikuje ispitanike.

Razlog takvih karaktersitka je u načinu procjene, odnosno ona po određenoj vještini razlikuje samo odrasle djevojke, dok je za dječake i djevojčice predviđen maksimalni rezultat.

Nešto slabije mjerne karakteristike ima varijabla "Držanje tijela" i "Javni transport". Slično kao s varijablom "Samo za djevojke" je i s varijablom

³ Zbog malog broja varijabli u obradu nisu mogla ući područja "Brojevi i vrijeme", "Upotreba novca" i "Odgovornost"

Tablica 3.

Metrijske karakteristike čestica područja "Samostalnost"

Čestice	Koef. pouzdanosti	Koef. korelacija	Koef. reprezentativnosti	Koef. homogenosti	Koef. - interne valjanosti	Koef. diskriminativnosti
1. Upotreba prib. za jelo	.791	.889	.986	.734	.751	.731
2. Prehrana u rest.	.500	.707	.920	.526	.558	.579
3. Način kako pije	.774	.880	.982	.728	.739	.717
4. Navike kod stola	.656	.810	.954	.565	.586	.616
5. Navike kod vrš.nužde	.789	.880	.990	.795	.812	.797
6. Samost.kod vrš.nužde	.716	.846	.982	.777	.794	.790
7. Pranje ruku i lica	.765	.875	.980	.695	.700	.685
8. Kupanje	.752	.867	.975	.636	.655	.656
9. Osobna higijena	.695	.834	.967	.612	.645	.654
10. Pranje zubi	.849	.921	.992	.776	.792	.790
11. Samo za djevojke	.315	.561	.499	.031	.043	.034
12. Držanje	.385	.621	.848	.406	.436	.456
13. Odjeća	.613	.783	.949	.612	.637	.635
14. Briga za odijelo	.739	.860	.978	.668	.679	.671
15. Oblačenje	.889	.943	.994	.856	.860	.843
16. Svlačenje	.883	.939	.996	.871	.873	.855
17. Cipele	.828	.910	.993	.812	.818	.807
18. Orijentacija	.882	.939	.993	.766	.772	.770
19. Javni transport	.548	.740	.875	.325	.350	.402
20. Telefon	.779	.883	.972	.554	.565	.580
21. Razl. druge aktivnosti	.657	.810	.975	.742	.772	.764

"Javni transport", jer se svi ispitanici ne služe javnim transportom, te stoga variabla pokazuje slabu diskriminativnost, pouzdanost, internu valjanost i homogenost. "Držanje tijela" uključuje u sebi sadržaje koji ovise kriterijima i reakcijama okoline, koja najčešće loše držanje tijela naših ispitanika doživljava kao karakteristično za njihovo stanje i u većini slučajeva ne nastoji ga promijeniti.

4.2.2. Tjelesni razvoj

Guttman-Nicewanderova mjera pouzdanosti lambda 6, koja iznosi .995, može se smatrati

Tablica 4.

Metrijske karakteristike čestica područja "Tjelesni razvoj"

Čestice	Koefic. pouzdanosti	Koefic. korelacija	Koefic. reprezentativ.	Koefic. homogenost	Koefic. interne valj.	Koefic. diskriminat.
1.Vid	.986	.993	.999	.793	.703	.695
2.Sluh	.933	.966	.997	.684	.626	.641
3.Ravnoteža	.725	.851	.955	.627	.759	.747
4.Hod i trčanje	.766	.876	.967	.745	.851	.937
5.Kontrola ruku	.324	.569	.728	.428	.569	.601
6.Funkcije ekstremiteta	.570	.755	.901	.510	.664	.660

vrlo visokom vrijednošću, a s njom su u skladu i donja (.990) i gornja (1.00) granica pouzdanosti izračunate pod image modelom. Reprezentativnost čitavog područja također je dobra (.945).

Sve čestice ovog područja osim "Kontrola ruku" (tablica 4), imaju dobru pouzdanost, internu valjanost, homogenost i reprezentativnost, te dosta dobro diskriminiraju ispitanike.

Čestica "Kontrola ruku" ima slabiju pouzdanost i homogenost, što znači da uz osnovni predmet mjerenja, čestica mjeri u većoj mjeri i neke druge sadržaje.

4.2.3. Komunikacija

Područje komunikacije, je kao što je iz ranije diskusije vidljivo, od velikog značenja za razvijanje adaptiranog ponašanja, stoga su posebno zanimljive njegove metrijske karakteristike.

Pouzdanost izračunata pod image teorijom mjerenja (Guttman- Nicewanderova mjera) je zadovoljavajuća (.948), a zadovoljavajućom se može smatrati i donja (.900) i gornja (.997) granica pouzdanosti)pod image modelom, te

Većina čestica koje predstavljaju područje "Komunikacije" pokazuje zadovoljavajuće mjerne karakteristike. Najslabiju pouzdanost, homogenost, internu valjanost i diskriminativnost ima čestica "Artikulacija" koja se odnosi na kvalitativna svojstva govora. Ispitanici uključeni u ovo istraživanje u većem postotku ne

govore ili govore u jednostavnim rečenicama, pa varijacije u kvaliteti nisu u njihovom slučaju značajne za uspostavljanje komunikacije.

U cjelini gledajući, ovo područje ima dobra interna mjerna svojstva i opravdano se može primijeniti za procjenjivanje sposobnosti i komuniciranja kod osoba s težom mentalnom retardacijom.

4.2.4. Domaćinske aktivnosti

Guttman- Nicewanderova mjera pouzdanosti (.931) za ovo područje predstavlja zadovoljavajuću vrijednost. a tome odgovaraju i donja (.867) i gornja granica pouzdanosti (.995).

Uzorak čestica ovog područja dobro je izabran, o čemu nam govore koeficijenti reprezentativnosti za cijelo područje (.915 i za pojedine čestice (tablica 6).

Tablica 5.

Metrijske karakteristike čestica područja "Komunikacija"

Čestice	Koef. pouzdanosti	Koefic. korelacija	Koef. reprezentativnosti	Koef. homogenosti	Koef. interne valjanosti	Koef. diskriminativnosti
1. Pisanje	.754	.869	.960	.741	.796	.799
2. Neverbalno izražavanje	.346	.588	.798	.532	.620	.628
3. Artikulacija	.226	.475	.602	.360	.404	.452
4. Rečenice	.838	.916	.988	.872	.888	.868
5. Upotreba riječi	.834	.913	.984	.867	.883	.866
6. Čitanje	.649	.805	.911	.547	.580	.599
7. Složene upute	.367	.606	.826	.570	.667	.676
8. Konverzacija	.762	.873	.977	.829	.860	.841
9. Razne forme razvoja jezika	.550	.742	.912	.681	.741	.726

Tablica 6.

Metrijske karakteristike čestica područja "Domaćinske aktivnosti"

Čestice	Koef. pouzdanosti	Koef. korelacija	Koef. reprezentativnosti	Koef. homogenosti	Koef. interne valjanosti	Koef. diskriminativnosti
1. Čišćenje	.588	.767	.931	.750	.841	.835
2. Pranje	.484	.696	.859	.601	.725	.733
3. Postavljanje stola	.797	.893	.977	.859	.868	.857
4. Pripremanje hrane	.301	.549	.731	.516	.606	.638
5. Raspremanje stola	.845	.919	.980	.877	.903	.892
6. Druge aktivnosti u domaćinstvu	.615	.784	.926	.742	.824	.818

Iz tablice 6 može se vidjeti da naslabiju pouzdanost i homogenost ima čestica "Pripremanje hrane", a i sve ostale karakteristike su niže nego kod ostalih čestica. Razlog što ta čestica najslabije sudjeluje u definiranju predmeta mjerenja leži vjerojatno u njenoj složenosti, te dijelom na okolini koja im ne daje prilike za obavljanje takvih aktivnosti.

Uz izuzetak navedene čestice, opisano područje ima zadovoljavajuće interne mjerne karakteristike i pogodno je za procjenu sposobnosti djece i omladine s težom mentalnom

retardacijom za obavljanje aktivnosti u domaćinstvu.

4.2.5. Samoinicijativnost i ustrajnost

Guttman - Nicewanderova mjera pouzdanosti (.820) te donje (.673) i gornje (.968) granice pouzdanosti izračunate pod image modelom pokazuju da ovo područje nije dovoljno pouzdano za utvrđivanje svojstava samoinicijative i ustrajnosti. S time su u skladu i koeficijenti pouzdanosti pojedinačnih zadataka (tablica 7).

Tablica 7.

Metrijske karakteristike čestica područja "Samoinicijativnost i ustrajnost"

Čestice	Koef. pouzdanosti	Koef. korelacija	Koef. reprezentativnosti	Koef. homogenosti	Koef. interne valjanosti	Koef. diskriminativnosti
1. Inicijativa	.507	.712	.861	.692	.830	.824
2. Pasivnost	.360	.600	.765	.588	.734	.742
3. Pažnja	.469	.685	.841	.667	.809	.805
4. Ustrajnost	.436	.660	.820	.644	.784	.783
5. Slobodno vrijeme	.410	.640	.803	.625	.769	.771

Tablica 8.

Metrijske karakteristike čestica područja "Socijalna interakcija"

Čestice	Koef. pouzdanosti	Koef. korelacija	Koef. reprezentativnosti	Koef. homogenosti	Koef. interne valjanosti	Koef. diskriminativnosti
1. Suradnja	.560	.749	.838	.654	.689	.666
2. Obzirnost prema drugima	.554	.744	.849	.631	.774	.767
3. Svijest o drugima	.299	.546	.626	.450	.547	.578
4. Interakcija	.724	.851	.926	.775	.872	.849
5. Sudjelovanje u grupnim aktivnostima	.566	.746	.823	.679	.724	.702
6. Sebičnost	.294	.542	.686	.494	.617	.636
7. Socijalna zrelost	.219	.468	.511	.410	.535	.572

Koeficijenti reprezentativnosti cijelog područja (.820) i pojedinačnih čestica (tablica 7) nešto su bolji, a to se odnosi i na koeficijente interne valjanosti i diskriminativnosti. Homogenost je osrednja, i to kod svih čestica podjednaka.

4.2.6. Socijalna interakcija

Guttman-Nicewanderova mjera pouzdanosti (.873), donje (.762) i gornja (.984) granica pouzdanosti izračunate pod image modelom, te koeficijenti pouzdanosti čestica (tablica 8), pokazuju da ovo područje nije dovoljno pouzdano za utvrđivanje sposobnosti za socijalnu interakciju kod naših ispitanika. Razlog je vjerojatno u tome što procjenjivači nisu u dovoljnoj mjeri sigurni u opisivanju većine navedenih karakteristika, jer se one ispoljavaju ili u situacijama koje ili ispitanicima ili procjenjivačima nisu dostupne. Vjerojatno je isti razlog nezadovoljavajuće pouzdanosti i predhodno analiziranog područja. Ostala mjerna svojstva čestica prihvatljivih su vrijednosti.

Analizirajući mjerna svojstva AAMD skale I.dio po područjima vidimo da područja "Samostalnosti", "Tjelesnog razvoja", "Komunikacije" i "Domaćinskih aktivnosti" imaju dobre mjerne karakteristike. Unutar navedenih područja samo neke čestice odstupaju prema nižim vrijednostima.

Pouzdanost manju od standardne granične vrijednosti (.875) imaju područja samoinicijativnosti i socijalne interakcije, uz relativno dobru reprezentativnost, homogenost, internu valjanost i diskriminativnost čestica. Dobivene pouzdanosti nešto su većih vrijednosti od onih koje navode autori skale, ali su odnosi između područja isti.

oko 20-30% najslabijih među osobama s mentalnom retardacijom odgovarajuće dobi.

Zanimljivo je da su rezultati naših ispitanika u nekim područjima (Tjelesni razvoj, Komunikacije, Aktivnosti u domaćinstvu, Samoinicijativa i ustrajnost) bolji i podjednaki rezultatima učenika s lakom mentalnom retardacijom nižih razreda osnovne škole u redovnim i posebnim uvjetima.

Povezanost između područja skale pretežno su srednje i visoke, te statistički značajne. U najvećim korelacijama s ostalima je područje "Samostalnosti", koje zauzima jedno od centralnih mjesta u programiranju odgojno-obrazovnog rada s osobama s težom mentalnom retardacijom. Najviše povezanosti postoji između "Komunikacije" i područja "Brojevi i vrijeme", što se podudara s rezultatima drugih istraživanja koja navode da su postignuća u tim područjima pretežno pod utjecajem kognitivnih sposobnosti.

Vrlo niske korelacije područja "Socijalne interakcije" sa ostalim upućuju na zaključak da se radi o posebnom području socijalne adaptacije, koje definira neki drugi predmet mjerenja.

Interna mjerna svojstva utvrđena su, zbog relativnog malog broja ispitanika, samo za pojedinačna područja, a ne za skalu u cjelini. Dobivene pouzdanosti nešto su veće nego što navode autori instrumenta, ali slijede iste odnose. Pouzdanost je nešto niža od granične vrijednosti samo za područja "Samoinicijativnost i ustrajnost", te "Socijalna interakcija". Reprezentativnost, interna valjanost, te homogenost čestica, uz neke izuzetke, dobre su za sva područja. Zbog navedenih mjernih svojstava AAMD skala 1. dio može se smatrati zadovoljavajućim mjernim instrumentom.

5. ZAKLJUČAK

Socijalna adaptacija djece i omladine s težom mentalnom retardacijom AAMD skalom 1.dio pokazuje u cjelini zabrinjavajuće nisku razinu. Uspoređujući dobivene rezultate s originalnim američkim normama, naši ispitanici spadaju u

LITERATURA

1. Gajnik, L., S. Stopić, J. Fray, i Lj. Mavrin-Cavor: Socijalizacija mentalno retardirane omladine u "Centru za smještaj i rehabilitaciju Stančić", Pregled problema mentalno retardiranih osoba, 1986, XXII, 219 -226.
2. Grgurić, E.: Stupanj samostalnosti kod učenika s mentalnom retardacijom u posebnim uvjetima odgoja i obrazovanja, Diplomski rad, Fakultet za defektologiju, Zagreb, 1988.
3. Jurković, I.: Usvajanje vještina i navika svakodnevnog života kod učenika osnovnoškolske dobi s mentalnom retardacijom u posebnim uvjetima odgoja i obrazovanja u odnosu na njihov spol, Diplomski rad, Fakultet za defektologiju, Zagreb, 1988.
4. Kocijan, S., J. Škrinjar i B. Teodorović: Ispitivanje nepoželjnih oblika ponašanja u osoba s umjerenom, težom i teškom mentalnom retardacijom, Defektologija, 1988, 24, 67 - 80.
5. Korošec M., Z. Kubiček, Z. Staničić i Lj. Mavrin-Cavor: Rezultati istraživanja socijalizacije lako mentalno retardiranih učenika s utjecajnim teškoćama u razvoju u komparaciji s odgojno-obrazovnim programom, Pregled problem mentalno retardiranih osoba, 1986, XXII, 240-246.
6. Manual for the public school, version of AAMD Adaptive behaviour scale, American Association on mental deficiency, Washington, 1976.
7. Mavrin-Cavor, Lj.: Efekti odgojno - obrazovnog procesa na uspješnost socijalizacije mentalno retardiranih adolescenata, Pregled problema mentalno retardiranih osoba, 1986, XXII, 247- 253.
8. Mavrin - Cavor LJ.: Neki socijalizacijski efekti integracije djece usporenog kognitivnog razvoja, Defektologija, 1988, 24, 81 - 92.
9. Mavrin - Cavor, LJ. i S. Kocijan: Uspoređivanje napretka u socijalizaciji učenika usporenog kognitivnog razvoja u različitim oblicima odgojno-obrazovnog rada, Defektologija, 1987, 23, 125-136.
10. Muraja, V., A. Živković, J. Fray i LJ.Mavrin - Cavor: Uspješnost socijalizacije omladine s umjerenom i težom mentalnom retardacijom "Centra za rehabilitaciju Zagreb", Pregled problema mentalno retardiranih osoba, 1986, XXII, 227 - 234.
11. Nihira, K., R. Foster, M. Shellhaas, H. Leland: AAMD adaptive behaviour scale, Manual, AAMD, Washington, 1975.
12. Trlin, J, Z. Staničić i LJ.Mavrin - Cavor: Prikaz rezultata socijalizacije polaznika "Centra za odgoj, obrazovanje i ospo sobljavanje omladine" Lug, Samobor, Pregled problema mentalno retardiranih osoba, 1986, XXII, 235 - 239.

SUMMARY:

SOME RESULTS OF APPLYING THE 1st PART OF AAMD SCALE OF ADAPTIVE BEHAVIOUR ON THE SEVERELY MENTALLY RETARDED CHILDREN AND YOUTH

Social adaptation in severely mentally retarded children and youth was tested on the AAMD Scale of adaptive behaviour.

The results in whole show that the estimated level of social adaptation is disturbingly low. If we compare obtained results with the original american norms, our subjects fall among 20-30% lowest regarding, corresponding in age.

Internal measuring characteristics of applied instrument have been estimated only for some areas and not for the whole scale because the number of subjects was relatively small.

Obtained results are showing that the 1st part of the AAMD scale of adaptive behaviour can be regarded as satisfactory measuring instrument.